

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ UZUN TEZİ

“YÜCEL’İN ŞİİRLERİNDE DIŞ GERÇEKLİKTE SIYRILMA YOLLARI”

Danışman Öğretmen: Aslı KOÇ

Öğrencinin Adı: Ezgi

Öğrencinin Soyadı: EBREN

Diploma Numarası: D1129031

Sözcük Sayısı: 3517

Araştırma Sorusu: Can Yücel’in yaşam gerçekliğine bakışı ve bu gerçekle baş etme yolları şiirlerinin içeriğine nasıl yansımıştır?

ÖZ (Abstract)

Bu çalışmada Can Yücel'in şiirlerindeki dış gerçekliğin, şairin yaşama bakış açısına yansıtışı ve onun bu gerçeklikle baş etme yolları araştırılmıştır. Bu konunun seçilmesinin nedeni, Can Yücel'in şiirlerinde "ideal dünya" anlayışına dayalı yaşam görüşünün öne çıkması ve yazarın bunu okuyucuya benimsetme kaygısı taşıyor olmasıdır.

Yücel'in şiirlerindeki yaşam görüşü, "Gerçeklik" ve "Bireyin Dış Gerçeklikle İlişkisi" olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiştir. İnceleme sırasında öncelikle şairin sitem ettiği adaletsiz, sevgisiz dış gerçeklik açıklanmış, ardından bu yozlaşmışlığı onarmak için gerekli olan "ideal insan" ve "ideal yaşam" olguları şiirlerde araştırılmış ve son olarak ideale ulaşamayan şairin var olan dış gerçeklikle baş etme yolları saptanmıştır.

Can Yücel'in şiirlerinin incelenmesinin sonucunda, şiir kişinin/çoğu zaman da şairin dış gerçekliğe sitem duyduğu, gördüğü gerçekliğin eksiklerini kendi ideal yaşam ve insan anlayışıyla doldurmaya çalıştığı, bu çabanın sonuçsuz kaldığı zamanlarda olumsuzlukları geri plana atıp olumlu yaşam olaylarına yönelmeyi seçtiği görülmüştür. Bu da sanatın yalın gerçekliği değiştirme ve dönüştürme yollarından biri olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu çalışmada dış gerçeklik algısının iç gerçeklikle ilişkisi ve bunun şiirde içerik düzeyinde yansıtılışı incelenmiştir. Bunun dil düzeyindeki etkilerinin araştırılmasının da Yücel şiirlerine bütünlükü bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Sözcük sayısı: 181

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE GERÇEKLİK	4
II. I. NESNEL (DIŞ) GERÇEKLİK	4
II. II. İDEAL GERÇEKLİK	10
III. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE DIŞ GERÇEKLİK-BİREY İLİŞKİSİ	14
III. I. DOĞAYA SİĞİNMA	15
III. II. SEVGİYE SİĞİNMA	20
III. III. MİZAHA SİĞİNMA	22
IV. SONUÇ	24
V. KAYNAKÇA	25

I. GİRİŞ

Can Yücel'in şiirlerinde şiir kişilerinin dış gerçeklikle ilişkisinin nasıl yansıtıldığı üzerinde durulurken insanın öncelikle “birey” olarak ele alındığını belirlemek yerinde olacaktır. Yücel, insanı evrensel boyutta dış dünya içerisinde konumlandırırken öncelikle onu edilgen konumdan çıkararak kendi ayakları üzerinde duran, istenmeyen yaşam olaylarına karşı sesini yükseltmekten geri durmayan bir varlık olarak yansıtmıştır. Birey durumuna gelmiş olan bu şiir kişisi; emekten yana olan, emeğe değer veren ve var olanın değil ideal olanın peşinde olan bir kişidir. Bu nedenle dış gerçekliği kendi içinde anlamlandırarak yeniden yaratmıştır.

Var olanın yeniden kurulması ve anlamlandırılması ise sancılı bir süreçtir. Bu süreç, nesnel olanla ideal olanın çatışmasıyla başlar. Çatışmanın bireyi bir arayışa sürüklemesi ve bu arayışın sürekliliği, Can Yücel'in şiirlerinin esasını oluşturmaktadır. Tökezlemeler, yalpalamalar, küçük mutluluklarla avunmalar süreçteki olası yaşantılardır. Bunun ters kutbunda ise düş kırıklıkları ve isyan yer alır. Bu sürecin içinde kutuplar arasında yolculuktan yorulan bireyin zaman zaman yaşamı alaya alarak zaman zaman da isyan ederek kendini ayakta tutması kaçınılmazdır. Bu isyana; sevgiye, mizaha ve doğal olanın huzuruna sığınmanın eşlik ettiği görülür. Bu genel örüntünün bütünü bir arada yansıtan Can Yücel şiirlerinin odağında ise “yaşamın başlı başına bir değer olduğu” gerçeği yatar. İsyankâr, küfre sığınarak arınan bir soluğun arkasındaki ses her zaman iyimserdir.

Can Yücel, şiirlerinde ideal olanı ararken ve buna bireyin olası tepkilerini ve baş etme yollarını yansıtırken kutupluluk ilkesine dayanır. Doğanın eşsiz görünümünü, önadların cümbüşü içerisinde süzerek okura yansıtır; önemseydiği ilkeleri yinelemeler üzerinden okurun zihnine kazır. Evrendeki her şeyin yalınlığını imgelerden arınmış yalın bir dil ile kurar, zaman zaman da sert bir biçimle karşısında durduğu yaşantılara, anlayışlara “söver.”

II. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE GERÇEKLİK

II. I. NESNEL (DIŞ) GERÇEKLİK

Can Yücel'in şiirlerinde yansıtılan dış gerçeklik; insana yakışmayan, insana insanca davranılmayan bir haksızlıklar dünyasıdır. Bu dünyaya karmaşa egemendir. Karmaşanın, koşuşturmanın içinde insanın içsel dinginliğine ulaşması, yaşama ve onun özü olan doğaya gereken değeri vermesi olanaksızdır; sınırları belirli bir dinginlik ortamı yaratılmadan sorunların damgasını vurduğu bir ortamı sağlıklı bir biçimde değerlendirmek olanaksızdır. Çünkü bu ortamda haksızlık, sevgisizlik, yalnızlık, adalete inanç duymama gibi olumsuzluklar egemendir.

“Davacı zengin, davalı yoksulsa

Zenginden yana işler yasa.

Davacı yoksul, davalı zenginse

Davalıda kalır yine nizalı arsa.

Davacı da davalı da zenginse davada

Özür diler çekilir aradan kadı.

Davacı da davalı da yoksulsa bak,

Sade o zaman işte yerini bulur hak.”

Can Yücel'in yakındığı haksızlık ortamı “Bir Cin Şiiri”, “Cihat İçin Cahit” ve “Aslandan Al Haberi” şiirlerinde göze çarpar. Sekiz dizelik “Bir Cin Şiiri”nde, farklı ekonomik koşullar karşısında hukuk sisteminin nasıl değişiklik gösterebileceği çarpıcı bir biçimde dile getirilmiştir. Aynı sözcüklerin farklı bağlamlarda yinelenmesiyle memleketteki adaletsizliğin boyutları da gözler önüne serilmiştir. Bu şiirde yinelenen “davacı”, “davalı”, “zengin” ve “yoksul” sözcükleri hep aynı kavramsal alana gönderme yapmaktadır. Şiirdeki uzamsal

belirlemeye de bu sözcüklerden yola çıkılarak ulaşılabilmektedir. Bu sözcüklere, aynı alanı çağrıştıran “kadı” sözcüğü de eklendiğinde şiirin “kırsal gerçeklik”le ilgili olduğu düşünülebilir. Ancak şairin bu uzamı seçmesinin temel nedeni, evrensel birer kusur olan haksızlık ve eşitsizlik kavramlarını yalnızca kırsalda gözler önüne sermek değil; aynı zamanda en küçük idari birimde bile egemen olan adaletsizliğin bunun daha büyük ölçekli yansıması olan kentte de gerçekleşme olasılığının yadsınamayacak olduğunu belirtmektir. Bu eşitsizliği yaratan maddenin “para” olduğu anlaşılmaktadır. Şiire “*Davacı zengin, davalı yoksulsa/ Zenginden yana işler yasa.*” dizeleriyle başlanması, bu sosyal sınıf-adalet ilişkisini doğrudan yansıtmaya çabası olarak algılanabilir. Zenginin içinde olduğu bir davada kadı’nın söz hakkına sahip olmamasının nedeni, adaleti sağlamakla yükümlü olan kişilerin paranın gücü karşısında sindirilmiş olmasıdır. İki kişinin de zengin olduğu bir davada kadı’nın *özür dileyip aradan çekilmesi*, bu durumun göstergesidir. Can Yücel’in ideal gerçek olarak algıladığı “her durum, her sınıf içinde eşitlik”, şiirin son bölümünde yer alan “*Davacı da davalı da yoksulsa bak,/ Sade o zaman işte yerini bulur hak.*” dizelerindeki mutlak eşitlik çağrısıyla son bulur. Gücün parayla ölçüldüğü bu ortamda, eşitlik sadece yoksullukla sağlanabilmektedir; fakat ona göre olması gereken, farklı ekonomik güce sahip bireylerin aynı muameleyi görmesidir.

“Romalılar aslanlara atarlarmış Hristiyanları.

O Hristiyanlar ki

Romalılardan daha dürüst, daha düzgün, daha uygar bir

düzene

İnanmaktan başka suçları yoktu...

Romalılar oyalamak için işsiz yığınlarını

O zamanın gazetesi

Ve Hürriyet’i olan Coliseum stadyomunda

Aslanlara atarlarmış sen gibi, ben gibi

Mehmet Turgut gibi insanları.

O Mehmet Turgut ki

İşsiz olmaktan başka suçu yoktu.

İşsiz, parasız, evsiz-barksız

Ve aslanın kafesine girdiğini fark etmeyecek

kadar uykusuz...

...”

Toplumsal düzendeki “haksızlık” olgusu, “Aslandan Al Haberi” şiirinde de ilahi adaletin rastlantısallığı üzerinden yansıtılmaktadır. Bu rastlantısallığı yaratan, insanın salt insan varlığıyla değer görmemesidir. Şiirde Romalıların uygar bir düzene inananları aslanlara atması bu yargıyı kanıtlar niteliktedir. Bu acımasızlık, “Mehmet Turgut” adlı karakter üzerinden bireye/insana karşı yapılan haksızlık bağlamında ele alınmıştır. Toplumun yararına, iyi, hakça bir düzen uğruna çalışanların haksızca ölüme mahkûm edilmeleri büyük bir adaletsizliktir. Şiir kişisi de adaletsizliğin açıkça gözlemlenebildiği bu tarihsel gerçekliği toplumdaki haksız düzene uyarlayarak güçsüzün sorgulanmaksızın cezalandırılmasını alegorik bir biçimde eleştirmiştir. Zenginden yana işleyen bir düzeni benimsemiş ve “işe yaramayan, işsiz insanlardan” kurtulmaya çalışan insanları Romalıları benzetmiştir. Şiirde eleştirilen, bu insanların işsizlerden kurtulmak için onları boş vaatlerle kandırarak “aslanların” önüne atmasıdır. Bu işsizler ise yalnız işsiz olmaktan başka suçu olmayan, yorgun, farkındalığı gelişmemiş, düzene boyun eğen kişilerdir.

“Cahit ki bu hasta düzende sağlıklı bir kanserdi,

Cahit ki haksızlığa karşı üreyen hücrelerdi.

Yorgun develer gibi çöktüğü Dormen şölenlerinde bile

‘Siz paranızı, ben kendi kendimi yerim.’ derdi.

Cahit zaten azalarak yaşayanlardan değil,

Çoğalarak ölenlerdendi.”

Diğerlerinden farklı olarak toplumsal adaletsizliği tek bir bireyden genele göndermeler yaparak tümevarım yöntemiyle ele alan “Cihat İçin Cahit” şiirinde, bu kez ezilen sınıfın bilinçli bireylerine duyulan gereksinim ön plandadır. “Tanrı yolunda gayret etmek, olanca gücünü ve kuvvetini sarf etmek” anlamına gelen “cihat” sözcüğü, şiirde dinî yönünün dışında, daha iyi bir toplumsal yapı için birleşme ve savaşma anlamlarında kullanılmıştır. Bu sözcüğün seçilmesinin nedeni, savaşın iyi bir amaç uğruna yapılacak olmasını vurgulamaktır.

Şiirin konu aldığı toplumda gerekli olan, bireylerin haksızlıkların farkında olup dış dünyanın şatafatına aldanmamasıdır. Şiirde toplumsal düzeni ilk elden “hasta” olarak tanımlayan şair, Cahit’i de bu düzenden rahatsızlık duyan, duyarlı bir birey olarak konumlandırmıştır. Şiirde Cahit *sağlıklı bir kanser* olarak betimlenmiş, böylelikle hasta düzenin çoğunluk tarafından benimsendiği ve toplumda asıl bu düzenle barışamayan bireylerin hastalıklı olarak görüldüğü gerçeğine dikkat çekilmiştir. Bu yakıştırma aynı zamanda Cahit’lerin “toplumda istenmemesine rağmen çoğalması durdurulamayan” bireyler olduğunun da göstergesidir. Şiirde bireyler arasındaki karşıtlık, Dormen şölenlerine giden “bilinmeyen” kalabalığın içinde Cahit’in *yorgun develer gibi çökmesinde* de görülmektedir. Belli ki Cahit, “şölen” diye tanımlanan belirsiz bir uzamda hizmet edendir; susuzluğa, yorgunluğa mahkûm edilendir ve çöle benzeyen belirsizlik ortamlarına yazgılıdır. Ancak Cahit, içinde bulunduğu gerçekliğin farkındadır ve şölendeki sağır kalabalığa “*Siz paranızı ben kendi kendimi yerim.*” diye seslenmektedir. Bu iç görünümün ortaya çıkmasından sonra şiirde dıştan bakışla şiir kişinin

güçlü sesini duymak mümkündür; Cahit, *azalarak yaşayanlardan değil çoğalarak ölenlerdendir*. Şiirde dış gerçekliğin gösterişinin, süsünün bireyin iç dünyasına aynı ölçüde renkle yansımalarının gerekli olmadığı yine bu dizelerle açıkça ortaya konmaktadır. O halde dış gerçeklik yanılısamadır ve önemli olan iç gerçekliktir. Yücel'e göre birey kendi gerçeğini kendi yaratmalıdır.

“...

İttin, ursuzdun, orospu çocuğuydun

Esrar, boyalı ispiro, eroin

Çirkefliğin daniskası sende.

Bir gün tatlı bir sözünü mü işittim

Bari kırk yılın başında bir

'Bu da senin' diye bir çift lastik alsan

Biliyorum tapondum Forttum 45 modeliydim

Lakin ellerine yangındım Ahmet.

Ah domuz ah nasıl da karıştırdın ötemi berimi!

Sevgi derdim de sana dinletemezdim

Aklın hep yollu karılarda

Sevgi bir uğraştır, derdim sana

Taksicilik, parçacılık gibi

Her şeye razıydım sırf anlayasın diye,

Nemene şeydir sevgi.

...”

Kişilerin sevgiden yoksunluğu da istenmeyen dış gerçekliğin kaçınılmaz bir parçasıdır. Sevgisizliğin konu alındığı “Dinar Yolunda Devrilen Bir Fordun Şoför Ahmet İçin Yaktığı Ağıt” şiirinde Ahmet’in sevgiden yoksunluğunun nedeni olarak onun vurdumduymaz, günübirlik yaşayan ve yaşamı sorgulamayan kimliği gösterilmektedir. Şiirde uyuşturucu kullanan, çirkeflik yapan, *aklı hep yollu karılarda* olan Ahmet, aslında toplumdaki yozlaşmanın birey üzerindeki etkilerinin yansıtıldığı bir araçtır. Saf duyguları olan ideal insanın sahip olduğu sevgi duygusu, yozlaşan toplumun simgesi olan Ahmet’te kaybolmaktadır. Bu sevgisizliğe karşı yapılan eleştiri, Ahmet ve Ahmet gibi “saflığını kaybetmiş” tüm insanlara şiir kişisi olan “araba”nın kişileştirilmesi üzerinden yöneltilmektedir. Şiir kişisi, Ahmet’e sevgi duygusunu aşlamaya çalışmaktadır; çünkü Ahmet’in hayatta kendisi da dâhil hiç kimseye sevgi göstermemesine sitem etmektedir. İnsandaki ‘sevgi’ duygusunun toplumdaki yozlaşmayla birlikte yavaş yavaş yok olmasına bir başkaldırı olan bu şiir, şairin sevgiye dayalı ideal birey anlayışına da ters düşmektedir.

II. II. İDEAL GERÇEKLİK

Dış gerçeğin boğucu sahteliğini kabullenemeyen Yücel'in "ideal dünya"ya dair fikirleri şiirlerinde sıkça görülmektedir. Amacı kendi hayal dünyasını yaratmak değildir - aksine insanları bilinçlendirip onlara hayatta kalıcı mutluluklar elde etmenin yollarını göstermektir. Bunu elde etmek için ideal bir yaşayışın gerekliliğini vurgularken aynı zamanda ideal bir birey olmanın önemine de dikkat çeker.

"...

Her şey kendi dilince konuşur;

Karanlık örtse de üstünü

Gecede devam eder renk renk

Ağacın dalında, rüzgârda;

Her şey kendi rengince konuşur.

Gözlerini kapatır beklerdi;

Yaprağa benzer ellerini, avuçlarını uzatır,

Beklerdi işitinceye dek

Ağacın dalında, rüzgârda;

Yeşili duydu mu uyurdu

Rüyasında..."

Doğanın basitliğini temel alarak ideal yaşamı yansıtan "Yeşil Şiir"de ideal bir toplumun sahip olması gereken özelliklerden söz edilmektedir. "Her şey kendi dilince konuşur" dizesi, toplumdaki bireylerin başkalarından bağımsız ve başkalarının işlerine karışmadan kendi hayatlarını yaşamalarının önemini anlatmaktadır. Öte yandan kişinin *yeşili duydu mu uyuması* insana huzur veren bir doğanın varlığı devam ettikçe ideal bir yaşamdan söz edilebileceğini

belirtmektedir. Buna karşın şiiri sonlandıran “Rüyasında...” dizesi, şiir kişinin tüm bu ideallığın yalnızca bir yanılsama olduğunu da bildiğine işaret etmektedir.

“... ”

Kan yasası bu insanın:

Üzümden şarap yapacaksın

Çakmak taşından ateş

Ve öpücüklerden insan!

Can yasası bu insanın:

Savaşlara, yoksulluklara

Ve bin bir belaya karşın

İlle de yaşayacaksın!

Us yasası bu insanın:

Suyu şavka döndürüp

Düşü gerçeğe çevirip

Düşmanı dost kılacaksın!

... ”

“Anayasası İnsanın” şiirinde, “ideal insan”ın sahip olması gereken özelliklerin aslında onun ilkel doğasından çıkagelen temel kavramlar olduğu ve bu kavramların birey için birer “yasa” olması gerektiği anlatılmıştır. Burada şiir kişisi için ideal olan insan; doğanın sunduğu kaynakları koşullar elverdiğince kullanan, hırsla gölgelenmiş dış dünyanın olumsuzluklarına rağmen yaşamdan kopmayan, ideallerine bağlı olan, barış için çaba gösteren kişidir.

*“O bir sakız ağacıydı, alelade;
Bir gün o yeşil sahile çıktı geldi,
O zaman bu zamandır memnun yerinden;
Seyreder bulutları, göğü, denizi.
...
Tanrı adını işitmedi ömründe;
İnanmadan da madem yaşıyor diye,
Rüzgârlı bir kıyıda, sevinç içinde
Yaşamak dururken düşünmek niye?
Anmadı geçenleri bir defa bile;
Ne uğraşır mesut olan gelecekle?
Bir avare misali günü gününe,
O bir sakız ağacıydı, yaşadı sade.”*

İnsanı doğayla bağdaştırarak ideal yaşam anlayışını somut olarak aktaran “Sakız Ağacı” şiiri, insanın aslında ne olduğunu ve bu anlayışı gerçekleştirebilmek için gerekli olan “ideal insan”ın nasıl olması gerektiğini konu almaktadır. İlk dizedeki “alelade” sözcüğünden başlanarak şiirin tümü incelendiğinde, sakız ağacının yaşamını basit, sorgusuz ve gelecek kaygısı taşımadan devam ettirdiği anlaşılabilir. İnançların da ağaç tarafından reddedildiği görülmektedir. Sakız ağacı, yaşamın akışına teslim olmuştur. Yaşamı boyunca planlarla ve kaygılarla uğraşmamış, yalnızca yaşamıştır. Yücel, böylelikle idealize ettiği insan modelinin “karşılaştığı olumsuzlukları unutup yalnızca yaşamının anlamını kavrayabilen bir birey” olduğunu vurgulamıştır.

“ ...

Diyelim sapına kadar şair bir herif çıkmış ortaya

Çakmak çakmak gözleri

Meydan ya Taksim ya Beyazıt Meydanı

Herkes orda sen de ordasın.

Herif bizden söz ediyor, bu ülkenin çocuklarından

Yürüyelim arkadaşlar, diyor yürüyelim

Özgürlüğe, mutluluğa doğru,

Her şeyin başı sevgi diyor.

... ”

İdeal insan portresinin açık bir şekilde çizildiği “Buluşmak Üzere” şiirinin yukarıda alıntılanan son bölümünde şair, ideal bireyin özgürlük ve mutluluk için savaşması gerektiğini belirtmekte ve bu bağlamda *ülkenin çocuklarını* şiirinde kullanmaktadır. *Sapına kadar şair* bir insanın, ideale ulaşmak için başkalarına öncü olması gerektiğinin altı çizilirken, şiir kişinin genç nesle karşı beklentileri de vurgulanmıştır. Bunlara ek olarak şiirde sevginin “*her işin başı*” olduğuna da değinilmiştir.

III. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE DIŞ GERÇEKLIK-BİREY İLİŞKİSİ

“ ...

Bir limon kalsa da güneşten

Bir de ölümcül umut

Sen bu umuttan iflah

Olamaya

Can... ”

Can Yücel, mükemmele son derece uzak, hatta birçok yönden yozlaşmış ve kirlenmiş dış dünyayı; adil, yaşanması kolay ve sevgi dolu bir yere dönüştürmenin gerekliliğini şiirlerinde sıkça yinelemektedir. Ancak bir yandan da “Bunaydın” şiirinin yukarıda verilen bölümünde görüldüğü gibi bitmeyen umuduna rağmen bozulmuş birtakım değerlerin yerine getirilemeyeceği gerçeğini kabullenmiştir. Bu durumun olumsuz etkilerini hafifleterek her geçen gün daha fazla bozulmaya mahkûm dış dünyayla başa çıkabilmek için de birtakım yollara başvurmuştur.

Dış gerçeklik ve ideal gerçeklik arasındaki zıtlık, şairin yaşamdan zevk almak için “sıradan”ı iyimser bir bakış açısıyla ele almasına yol açmış; böylelikle şair yaşam koşullarının yarattığı mutsuzluk duygusundan arınarak yaşamdan zevk alan, yaşamı her şeyiyle kabul eden bir birey hâline dönüşmüştür. Şair değiştiremeyeceğini bildiği bu gerçekleri yok saymamış, ancak onda umutsuzluğa yol açmasına da izin vermemiştir. Olumsuzlukların insanda yaratacağı “yaşamdan kopma” duygusunu engelleyecek bir bakış açısı geliştirmiş, böylelikle sıkça yakındığı dış dünyanın az rastlansa da var olan olumlu yönlerine tutunarak bu etkilerden sıyrılmaya çalışmıştır.

III. I. DOĞAYA SIĞINMA

Can Yücel'in şiirlerinde olumsuzluklardan sıyrılmanın bir yolu doğaya sığınmak, doğayla özdeşleşmektir. Yalnızca varlığıyla bile insanlığın yenilenmesinde, dinginleşmesinde etkili olan doğanın insanlar tarafından gerektiği gibi algılanmaması, Yücel'e göre insanın elindeki olanakları değerlendirememesidir. Bu nedenle o, şiirlerinde doğayla gelen huzur ve mutluluğu bir kaçış noktası olarak kullanmış ve doğanın basit işleyişini kendi yaşamına uyarlamının getireceği sade mutluluğu yakalamaya çalışmıştır.

“...

Güneşin doğuşundadır doğanın sana verdiği değer

Ve karşındakine değer verdiğin kadar insansın...

Bir gün yalan söyleyeceksen eğer

Birak karşındaki sana güvendiği kadar inansın

Ay ışığındadır sevgiliye duyulan hasret

Ve sevgiline hasret kaldığın kadar ona yakınsın

Unutma yağmurun yağdığı kadar ıslaksın,

Güneşin seni ısıttığı kadar sıcak

Kendini yalnız hissettiğin kadar yalnızsın

Ve güçlü hissettiğin kadar güçlü.

Kendini güzel hissettiğin kadar güzelsin...

...

Çiçek sulandığı kadar güzeldir

Kuşlar ötebildiği kadar sevimli

Bebek ağladığı kadar bebektir

Ve her şeyi öğrendiğin kadar bilirsin bunu da öğren,

Sevdiğin kadar sevilirsin...”

“Her Şey Sende Gizli” şiirinde doğanın insana verdiği değer vurgulanmaktadır. Bu şiirle, insan doğanın önemini fark edemese de doğanın insana kendini sürekli duyumsattığına dikkat çekilir. İnsan için sıradan ve sonsuza kadar sürecek bir rutin olan gün doğumu, “*Güneşin doğuşundadır doğanın sana verdiği değer.*” dizesiyle bu kalıptan çıkarılmış ve doğanın insan yaşamındaki kritik konumu somutlaştırılmıştır. Bu şekilde doğanın insana verdiği değer anlatılmış, bunun karşılığında insanın bunu yok sayarak yaşamını değersizleştirmesine karşı çıkmıştır. Koşullarının değersizleştirdiği insanın bu durumdan sıyrılmak için doğaya bakmasının bile yeterli olacağını vurgulayan şair, insana özgü duygular bile doğayla bağdaştırılabilirken insanın kişiliğinin doğaya aykırı olarak bu denli kirlenmesine sitem etmektedir. Yücel’e göre, insan yaşamının ne kadar önemli olduğunu anlamak için doğaya bakmak yeterlidir, çünkü insan doğa sayesinde vardır. “*Yağmurun yağdığı kadar ıslak, güneşin ısıttığı kadar sıcak*” olmak, doğanın insanın duygularını şekillendirdiğinin bir kanıtıdır. Yücel, aynı zamanda şiirde yaşamayı doğayla bağdaştırarak her şeyin olağan özellikleriyle anlamlı olduğunu “*Çiçek sulandığı kadar güzeldir/ Kuşlar ötebildiği kadar sevimli/ Bebek ağladığı kadar bebektir.*” dizeleriyle vurgulamıştır. Ayrıca, aynı dizelerle doğada her zaman varlığını sürdüren saflığın insanda tükenmemesi gerektiğine de işaret etmiştir.

“Bir başka yolculuk dalından düşmek yere,

Yaşadığından uzun;

Bir başka yolculuk dalından inmek yere.

Ağacın yüksekliğince,

Dalın yüksekliğince rüzgârda

Ve bir yeni ömür

Vardığın çimen yeşilliğince...”

Doğanın kişileştirildiği “Yapraktı” şiirinde insan yaşamı, bir yaprağın yaşamıyla ilişkilendirilmiştir. Yaprığın yaşamı yalnızca ağacın dalına bağlı olduğu süreyle kısıtlı değildir, ağaçtan koptuğu zaman da onun için yeni bir yaşam başlamaktadır ve *çimen yeşilliğince* devam etmektedir. Bu şekilde doğayı kullanarak insanın, yaşamının bir bölümü geride kaldıktan sonra da hayattan zevk alabileceğini savunan Yücel, doğa unsurlarını insan yaşamıyla ilişkilendirerek doğanın aslında insana ne kadar benzediğini vurgulamıştır.

“Diyelim yağmura tutuldun bir gün;

Bardaktan boşanırcasına yağıyor mübarek.

Öbür yanda güneş kendi keyfinde

Ne de olsa yaz yağmuru.

...

Dar attın kendini karşı evin sundurmasına

İşte o evin kapısında bulacaksın beni.

Diyelim için çekti bir sabah vakti

Erkenden denize gireyim dedin.

Kulaç attıkça sen

Patiska çarşaflar gibi yırtılıyor su ortadan

Ege Denizi bu, efendi deniz

Seslenmiyor.

Derken bir de dibe dalayım diyorsun.

İşte çil çil koşuşan balıklar,

Lapinalar, gümüşler var ya

Eylim eylim salınan yosunlar...

Onların arasında bulacaksın beni.

...”

“Buluşmak Üzere” şiirinde; doğanın gerekli olan ve ihtiyaç duyulan yönünden çok, güzelliğiyle büyüleyen ve insanı sorunlarından uzaklaştıran, insana huzur veren yönü ele alınmaktadır. Güneşin parladığı bir günde yaz yağmuruna tutulan sen kişinin *karşı evin sundurmasına* sığınması, bir sonraki bölümde ise denize girerek günlük sorunlardan uzaklaşması ve huzur bulması, doğanın insana yaşama sevinci aşıladığını kanıtlamaktadır. Aynı zamanda sen kişinin, sığındığı yerlerde kişileştirilerek şiir kişisi konumunda okuyucuya sunulmuş olan “umudu” bulması, doğanın insanı umutlandıran tarafını vurgulamaktadır.

“Bağlanmayacaksın bir şeye öyle körü körüne.

‘O olmazsa yaşayamam’ demeyeceksin.

Demeyeceksin işte.

Yaşarsın çünkü.

...

Hatta elini ayağını bile çok sahiplenmeyeceksin.

Senin değilmiş gibi davranacaksın.

Hem hiçbir şeyin olmazsa, kaybetmekten de

korkmazsın.

Onlarsız da yaşayabilirmişsin gibi davranacaksın.

Çok eşyan olmayacak mesela evinde.

Paldır küldür yürüyebileceksin.

İlle de bir şeyi sahipleneceksen,

Çatıların gökyüzüyle birleştiği yerleri sahipleneceksin.

Gökyüzünü sahipleneceksin,

Güneşi, ayı, yıldızları...

Mesela Kuzey Yıldızı senin yıldızın olacak.

'O benim.' Diyeceksin.

Mutlaka sana ait olmasını istiyorsan bir şeylerin...

Mesela gökkuşağı senin olacak.

..."

İnsanın temelinde yer alan sahiplenme duygusunun doğayla ilişkilendirildiği “Bağlanmayacaksın” şiirinde; yaşamda her an kaybedilme riski olan somut nesne ve kişiler yerine, kalıcılığı kesin olan “doğa”ya bağlanarak bireyin yaşamın belirsizliğinin olumsuz etkilerinden korunabileceği savunulmuştur. Şair, şiirde öncelikle insana ve nesneye bağlanma duygusunun bireyde yarattığı kaybetme korkusunu açıklamakta, ardından “*Gökyüzünü sahipleneceksin/ Güneşi, ayı, yıldızları...*” diyerek *ille de bir şey sahiplenilecekse* doğaya bağlanmak gerektiğini vurgulamaktadır. Yücel’e göre bağlanma duygusunun bireyde yarattığı kaybetme korkusu, doğa için geçerli değildir; çünkü yıldızlar ve gökyüzü, insan yaşamı bitse de varlığını sürdürecektir.

“Dinlensin diyedir gözlerimiz

Bu önümüzde açılıp giden manzara;

Bu dünya, yoruldu mu kuşlar konsun diyedir,

Ve tanrılar boşluktan bıkınca.

Ellerimize malum olur nedense

Suların rengi balıklarıyla, çiçekleriyle,

Düşünmenin huzuru ayan olur

Soğuşun sessizliği hakeza.

*Yuvarlanan yıldızlar içinde saçlarımız,
Boylarımız büyür usul usul;
Duyulmasın diye gürültüler uykularda
Yağmurlar yağar geceleri.”*

“Hayır” şiirine doğanın her zaman insana hizmet etmeyeceği, fakat doğal olan her şeyin kişiye bir şekilde fayda sağlayacağı düşüncesi hâkimdir. Şiirin başlığı olan “hayır” sözcüğünden de anlaşılabilceği gibi aslında olumsuz olan ve çoğu kişinin rahatsızlık duyacağı durumlar bile güzel bir nedene bağlanmış ve “her işte bir hayır olduğu” inancı savunulmuştur. Bu nedenle hayatta hep bardağın dolu tarafını görmek gerektiği vurgulanmıştır.

III. II. SEVGİYE SİĞİNMA

*“Öyle parçalandım ki ömrümde
Sevgiyle öfke arasında,
Sevgimi öfke vurdu
Öfkemi sevgi kaçırdı
İçim parçalandı arada.
...”*

Yaşam koşullarındaki olumsuzlukların getirdiği mutsuzluğu, onda yarattığı öfkeyi sevgiyle yok etmeye çalışan şair, bu duygularını “Sevgili Gençlik” şiirinde ifade etmiştir. Sevgi ve öfke duygularını iç içe yaşadığını belirterek bu iki duygunun karşıt olduğunu vurgulamış, böylece sevginin, öfkeyi ve öfke gibi olumsuz duyguları yenmek için bir gereklilik olduğuna dikkat çekmiştir.

“ ...

En son teftişine çıkana değin

Koştururken ardından o uçmaktaki devin

Daha başka türlü aşklar, geniş sevdalar için

Açıldı nefesim, fikrim, can evim

Hayatta ben en çok babamı sevdim.”

“Ben Hayatta En Çok Babamı Sevdim” şiirinde, şairin içindeki sevgi duygusunun tükenmemesinin, yaşama hep umutla ve sevgiyle bakmasının temelinde baba figürünün olduğu görülür. Babasını kaybettikten sonra *fikrinin ve can evinin açılması* durumu; onun bu sevgiyi başka insanlara ve yaşama karşı da göstermeye başladığını ifade eder.

Daha önce bir bölümü verilen “Dinar Yolunda Devrilen Fordun Şoför Ahmet İçin Yaktığı Ağıt” şiiri, başlığından da anlaşılacağı gibi bir ağıt özelliği göstermektedir. Bu şekilde araba, şoför Ahmet’in ölümü üzerine ona seslenmektedir. “*Nemene şey sevgi*” dizesini yineleyerek de ona sevginin önemini anlatmış, sevginin olumsuzluklara karşı bir dayanak olacağını belirtmiştir. Şoförün sevgiyi tatmadan öldüğünü söyleyerek sevgisiz yaşamın anlamsızlığını vurgulamıştır.

“ ...

Çok sevmeyeceksin mesela. O daha az severse kırılırsın.

Ve zaten genellikle o daha az sever seni,

Senin onu sevdiğinden.

Çok sevmezsen, çok acımazsın.

Çok sahiplenmeyince, çok da ait olmazsın hem.

... ”

“Bağlanmayacaksın” şiirinde şairin, hayata daha mantıklı bir bakışla yaklaştığı görülmektedir. Bu görüşünün bir örneği, sevginin körü körüne bağlanmak olmadığını düşünmesidir. İnsan yaşamında “denge”nin önemli olduğunu vurgulanmış, sevginin -her ne kadar olumsuz koşullardan sıyrılmak için bir araç da olsa- “bağlanma” boyutuna ulaşmasıyla kişiye zarar vereceği belirtilmiştir. Şaire göre bağlanmak, bireyde kaybetme korkusu yaratır. Bu nedenle şair, çok sevmedikçe kimseye ait olunamayacağını, bu sayede de yaşamdaki acıların en aza indirilebileceğini düşünmektedir.

III. III. MİZAHA SİĞİNMA

Can Yücel, bazı şiirlerinde yaşamın farklı yanlarına esprili biçimde yaklaşarak kimi zaman memlekette olup bitenleri kimi zaman da sıradan olayları alaya almıştır. Şairin mizahi kişiliğinin temelinde olumsuz yaşam koşullarının etkisi vardır. Bu koşullardan sıyrılabilmek ve dış dünyayı daha yaşanılabilir hale getirmek için mizahı kullanmış ve bu yaklaşımla hem can sıkıcı durumları başa çıkılabilir kılmış hem de yaşamın gerçekçi ve sıradan yanını farklı bir bakış açısıyla renklendirmiştir.

Mizahi bakış açısını ortaya çıkaran olaylar bazen çok önemli olmamakta; şair, insanın ilgisini çekmeyecek “sıradan” durumlara bile espiyle yaklaşmaktadır. “Vakitsiz Dinleti” şiirinde ağustos böceğine seslenerek “*temmuzda böyle ötersen ağustosa zor çıkarsın*” demiş, sonra da iklimin değiştiğini, ozon tabakasının delindiğini ve ayların birbirine karıştığını mizahi bir dille ifade etmiştir.

“... ”

Beş yıldır damdaymış tüh be

Epey damlanmış olacak ki

Bizim eve damladı

Dama oynamaya”

Mizahi bakış açısını bazen de söz oyunları ile dile getiren şair, “Gelecek Olsun” şiirinde “dam” sözcüğünü farklı anlamlarda kullanarak şiiri eğlenceli hâle getirmiş, sıradan durumları bile renklendirmeye çalışmıştır.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada, Can Yücel'in yaşam gerçekliğine bakışı ve bu gerçekle baş etme yollarının şiire nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Yücel'in şiirlerinde, sevgisizlik ve haksızlığın hâkim olduğu bir dünyadaki “kirlenmişliği” göz ardı ederek yaşamdan zevk alması beklenen bireyin yaşadığı “içsel çatışma”nın yansımalarının bulunduğu görülmüştür.

Dış gerçekliğe karşı verilen mücadelenin bir sonucu olan iç çatışmanın üç farklı evrede gerçekleştiği sonucuna varılmıştır. Bu evrelerden ilki olarak Yücel'in şiirlerinde şiir kişinin dış dünyanın yozlaşmışlığının ve sahteliğinin farkına vararak bunlara sitem ettiği; ardından nesnel gerçekliği değiştirmek ve dünyayı yaşanması (ideal) hale getirmek için gerekenleri belirlediği görülmektedir. Daha sonra da ideale ulaşma umudu azaldıkça yaşamın kaçınılmaz gerçekliğinde doğa, sevgi ve mizah gibi kaçış yollarına sığındığı ve yalnızca yaşıyor olmanın yaşamdan zevk almaya yettiğinin farkına vardığı anlaşılmıştır. Yarattığı şiir kişisi aracılığıyla bu evrelerin sonunda var olanı değiştirmek yerine yaşamda bardağın dolu tarafını görmenin önemini kavrayan şairin, kimi zaman bu amaçla yaşamın olumlu taraflarına sığındığı kimi zaman da insanlığın içinde bulunduğu duruma isyan etmekten kendini alıkoyamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak nesnel gerçekliğin iç gerçeklikle olan ilişkisinin dile yansımalarının da incelenmesinin, bu çalışmanın devamı olarak yerinde olacağı düşünülmektedir.

V. KAYNAKÇA

Yücel, Can. Şiir Alayı. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1981.

Yücel, Can. Rengâhenk. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1982.

Yücel, Can. Canfeda. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1985.

Yücel, Can. Gezintiler. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1994.

Yücel, Can. Seke Seke. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.

Yücel, Can. Mekânım Datça Olsun. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.